

ІНТЕГРАТИВНІ ПРОЦЕСИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ

На рубежі століть історія людства не раз зазнавала глобальних змін. Ці зміни стосуються галузі політики, економіки, науки, що, у свою чергу, викликає суттєві зміни в освіті. Початок третього тисячоліття висуває нові вимоги до підготовки спеціалістів освічених, з достатніми професійними знаннями, практичною підготовкою, цілісним світоглядом, які повинні навчатись упродовж усього життя та легко вписуватись у світовий ринок праці. Тому сьогодні нагальними є питання реформування професійної підготовки спеціаліста. Досить важливо, щоб студенти з першого року навчання прониклися ідеєю про цілісність навчання; що дисципліни, які вивчаються, тісно пов'язані і являють собою багатогранну систему спрямовану на ефективну підготовку фахівців вищого рівня професійної компетентності.

Аналіз сучасних досліджень з проблеми інтегративності та інтеграції у навчанні кадрів дав змогу визначити, що в професійній підготовці майбутніх фахівців необхідною умовою є здійснення інтегративних процесів, які припускають внесення до змісту освіти і засвоєння студентами фундаментальних ідей і концепцій, що, у свою чергу, є основою формування цілісних поглядів і ставлень до навколишнього світу.

Метою статті є виявлення інтегративних процесів, які відбуваються як зовні того, хто навчається, так і в його свідомості, їх вплив та застосування в професійній підготовці фахівців.

Структуру інтегративного процесу, за дослідженнями М. О. Сови, утворюють три елементи: базис, що включає взаємодію різних галузей знання, цільову установку комплексного вивчення і виражає його кінцевий результат. Інтеграційні процеси класифікуються за такими видами: зрощування об'єктів дослідження різних галузей знання, що мали чітко окреслені предмети вивчення; об'єднання декількох відносно самостійних питань в одну загальну комплексну проблему; застосування методу пізнання однієї галузі знання для вивчення предметів і об'єктів інших галузей; використання методів пізнання різних сфер для вивчення предмета або об'єкта однієї галузі; формування комплексного методу, що концентрує дані різних знань про один складний об'єкт. До суттєвих рис інтеграційного процесу належать: високий рівень теоретичного узагальнення; абстрактність теорій та наукових понять; взаємопроникнення структурних елементів різних знань засобом взаємообміну ідеями, поняттями, методами дослідження; концентрація знань; формування "банку" універсальних термінів, які відрізняються варіабельністю змісту при утриманні інваріанту його внутрішнього смислу і складають основу загальнонаукових понять [19].

Слід зазначити, що інтегративні процеси відбуваються як зовні того, хто навчається, так і в його свідомості. Адже людське суспільство отримує інформацію як зі свого внутрішнього, так і з зовнішнього світу. Внутрішній світ знаходить своє вираження в усіх видах розумової діяльності. Зовнішній світ складається з досвіду та спадщини минулого плюс сучасний досвід та довкілля [15].

На виявлення інтеграційних процесів, які відбуваються у свідомості того, хто навчається, спрямована концепція Ю. О. Самаріна – психофізіологічна теорія асоціативно-рефлекторної природи розумової діяльності, витоками якої є праці древніх філософів, праці І. М. Сеченова щодо психофізіологічних основ асоціацій в учінні та І. П. Павлова щодо тимчасових нервових зв'язків як основи всіх видів асоціацій. Ідеї І. П. Павлова та І. М. Сеченова були доповнені П. К. Анохіним, який отримав нові дані про роль зворотного зв'язку в рефлекторному акті.

В основі теорії Ю. О. Самаріна лежить твердження автора, що будь-яке знання є асоціація, а система знань – система асоціацій (*асоціація* в перекладі з латинської – з'єднання). Згідно з запропонованою класифікацією, асоціації, які виникають у процесі учіння, поділяються на такі види: локальні, частковосистемні, внутрісистемні та міжсистемні [17].

Ю. О. Самарін [18] визначив роль різних асоціацій в ієрархічному розвитку системи знань і довів, що психологічною основою міжпредметних зв'язків є утворення міжсистемних і міжпредметних асоціацій, завдяки чому й забезпечується цілісність і систематичність знань учнів.

У подальшому асоціативний підхід до мислення одержав розвиток у працях В. В. Заботіна, О. І. Кульчицької, В. О. Моляко, А. І. Раєва, Т. С. Яценко, де зазначається, що в основі засвоєння знань лежить утворення асоціацій, які постійно розширюються і ускладнюються, унаслідок чого формується міжсистемна база понять, створюється міжпредметна структура узагальнених знань.

Процес утворення асоціацій має більш ефективний характер у разі взаємопов'язаного навчання. Саме тому, на думку О. В. Марущак, з метою формування систематизованих знань важливим є не лише здобування знань тими, хто навчається, а й застосування раніше засвоєних знань під час вивчення інших предметів. Це досягається шляхом здійснення навчально-пізнавального процесу на основі дидактичної інтеграції предметів [12].

Внутрішні інтегративні процеси простежуються у свідомості тих, хто навчається, починаючи з молодшої школи. В. В. Давидов [6] вважає, що для молодших школярів характерні не лише локальні та частково системні асоціації – учні мають закладені значні потенційні можливості для інтелектуального розвитку. Вони можуть мислити узагальнено, якщо їх цього навчити. У початковій школі той, хто навчається, може від найпростіших узагальнень перейти до опанування як частково системними, так і внутрісистемними асоціаціями, а це, у свою чергу, забезпечить у майбутньому пізнання цілісних систем, які відображають причинно-наслідкові, тимчасові, просторові, кількісні та інші зв'язки.

Особливу актуальність інтеграційні процеси у шкільній освіті для початкової ланки навчання підкреслює й М. Г. Іванчук. Це пов'язано з віковими особливостями молодших школярів: дитина молодшого шкільного віку у зв'язку з особливостями сенсорного розвитку, синкретичного сприйняття навколишнього світу, наочно-практичного характеру мислення, взаємної обумовленості всіх сфер життєдіяльності природним чином підготовлена до засвоєння інтегрованих знань, єдності способів пізнавальної діяльності. Інтегративні процеси важливі для надання цілісного уявлення про довкілля, сприяння підвищенню розумової активності школярів, забезпечення самовираження, самореалізації, розвитку гармонійної особистості з притаманними їй загальнолюдськими цінностями [9].

У середніх класах інтегративні процеси набувають більш складного характеру: на конкретному матеріалі ті, хто навчаються, мають усвідомити універсальність відносин у природі "матерія та енергія", "будова – властивості – функція", загальний характер відносин "природа – суспільство – людина".

Естафету приймає професійна підготовка, яка природно завершує формування цілісної картини світу в студентів та накладає професійні знання, вміння, навички на сітку базових знань, отриманих тими, хто навчається, в школі.

У вищій школі інтегративні процеси у свідомості студентів корегуються у зв'язку з потребами професійної діяльності, яка вимагає від майбутнього фахівця високого ступеню самостійності у виборі проблем, що розв'язуються. Об'єкти діяльності спеціалістів з вищою освітою характеризуються високим рівнем системності, що вимагає від фахівців врахування максимуму як внутрісистемних так і міжсистемних зв'язків. Отже, професійна підготовка має надати відповідну наукову мову задля можливості опису, вивчення та перетворення об'єкту-системи діяльності; підготувати до розв'язання евристичних задач, які потребують від спеціаліста здатності формулювати проблему, виявляти можливі шляхи її вирішення, приймати систему заходів для реалізації наміченої програми.

Таким чином, інтегративні процеси у свідомості, пов'язані зі здатністю до самостійної організації професійної діяльності. За Т.В. Кудрявцевим та О.Г. Кімом такими є: цілепокладання; актуалізація знань необхідних для визначення характеру взаємодії на підсистему – об'єкт професійної діяльності, та зовнішні форми дій; побудова суб'єктивно не заперечливої цілісної системи нового знання, яке містить всі зовнішні та внутрішні фактори, що визначають форму та зміст дій; прийняття рішення про зовнішню форму дій, адекватну його змістові; виконання рішення; оцінка ступеня відповідності отриманого кінцевого результату дій на систему – об'єкт професійної діяльності, поставленій меті; припинення інтегративного процесу у свідомості у разі задовільної збіжності результату та мети або перехід до побудови нової конфігурації у випадку недопустимих розбіжностей [11].

Не слід забувати, що окрім навчання, заклади освіти всіх рівнів мають дбати про створення сприятливих умов для цілісного та гармонійного розвитку того, хто навчається. Саме цьому сприяє, на думку С. Л. Рубінштейна, інтеграція. Він пропонує механізм виявлення інтеграційних зв'язків шляхом аналізу через синтез [16]. Цей шлях пронизує весь процес сприйняття, формує узагальнені моделі мислення, що відображають взаємодію суб'єкта із загальними для ряду навчальних предметів об'єктами пізнання. Інтеграція знань дозволяє вилучити односторонність у формуванні особистості того, хто навчається, абсолютизацію будь-якої однієї її сторони.

Якщо простежити найпростішу діяльність мислення, то можна побачити, що в цьому процесі спочатку виділяються деякі ознаки предметів, потім створюється еталон порівняння, а за ним – класифікація. Для створення образу уяви необхідно забезпечити основу, тобто "розділити на частини" певні минулі образи, а потім зібрати, синтезувати новоутворення. "Поділ" досвіду, а потім встановлення зв'язку між його складовими частинами, становить досить складну асоціацію, яка призводить до інтеграції знань [9].

Способом здійснення інтегративних зв'язків у професійній підготовці є узагальнення знань, практичних умінь, навичок, досвіду діяльності та інформації, одержуваної в системі предметного навчання. Інтеграція інформації додає інформаційні зв'язки, які ніби "повертають" до того, хто навчається, об'єкт різними сторонами у процесі предметних дій. Кожен новий аспект, новий зв'язок включається в існуючу понятійну структуру за допомогою процесів генералізації та розрізнення. Той, хто навчається, виділяє загальне, особливе й одиничне в нових знаннях, включає їх у систему світоглядних ідей.

Отже, внутрішні інтеграційні процеси, які відбуваються у свідомості того, хто навчається, призводять до інтеграційних процесів зовнішніх, першим з яких є *інтеграція знань*.

Психологічне обґрунтування механізму оволодіння знаннями і процесу їх інтеграції розкривається на основі двох психологічних концепцій: теорії поетапного формування розумових дій, розробленої в працях П. Я. Гальперіна, О. М. Леонтьєва, Н. Ф. Талізної та ін.. і асоціативно-рефлекторної природи розумової діяльності, запропонованої Є. М. Кабановою-Міллер, Н. А. Менчинською, Ю. А. Самарінін та ін. Інтеграція знань передбачає орієнтування змісту професійної підготовки на основні дидактичні цілі конкретного профілю навчання та вивчення процесів, що описуються, з погляду єдиних підходів на основі фундаментальних закономірностей природи із залученням знань з інших споріднених наук.

Н. Аксакова звертає увагу на необхідність інтеграції педагогічного технічного знання під час підготовки інженерів-педагогів, які мають навчитися трансформувати технічні знання в навчальний матеріал [1].

О. Столяренко обґрунтовує потребу інтеграції всіх людинознавчих дисциплін для якісного засвоєння знань, важливих для формування гуманістичного світогляду в тих, хто навчається. На його думку, це сприятиме розвитку гуманістичного виховання взагалі, за умов глобалізації сучасного світу зокрема [20].

О. П. Мітрясова (Миколаївський державний аграрний університет) під час визначення засвоєння студентами професійно значущих знань виявила вплив інтеграції знань студентів з хімічних та спеціальних дисциплін на рівень засвоєння знань. Професійно значущими знаннями, що безпосередньо пов'язані з хімічними поняттями для студентів природничих спеціальностей, наприклад, агрономічних, є біохімічні, екологічні, токсикологічні, агрохімічні знання, а також елементи ґрунтознавства, геології тощо. Тобто формування професійно значущих знань потребує інтеграції природничих дисциплін [13].

Отже, інтеграція знань як інтегративний процес у професійній підготовці майбутніх фахівців є одним з критеріїв відбору та координації навчального матеріалу для різних дисциплін, сприяє виробленню професійного мислення, дозволяє орієнтувати студентів на раціональне використання отриманих знань у нестандартних ситуаціях, сприяє зростанню інформаційної ємності знань та подоланню їх розрізненості.

Наступним інтеграційним процесом у професійній підготовці, який природно впливає з інтеграції знань, є *інтегровані заняття*.

Інтегровані заняття використовуються в різноманітних освітніх закладах, починаючи зі школи і до вищих навчальних закладів. Викладачі, покладаючись на власний досвід та знання, створюють різного типу інтегровані заняття: інтегрована лекція, інтегроване практичне заняття, інтегрований семінар практикум, проведення яких відбувається як між викладачами однієї циклової комісії чи кафедри, так і з участю викладачів інших комісій чи кафедр. Комбінації дисциплін

для проведення інтегрованих занять також обирають різними.

Однією з форм проведення навчального процесу в Європейському університеті є тренінгові заняття, що проводяться на спеціально створених навчально-тренувальній фірмі та в навчально-тренувальному банку. У процесі навчання студенти виконують професійні функції співробітників підрозділів фірми: виробничого, комерційного, бухгалтерського, менеджерського та ін. На таких заняттях простежується не тільки інтеграція різних предметів професійного циклу, а й інтеграція з виробничим навчанням.

Природно інтегруються дисципліни "Вища математика" та "Комп'ютерна техніка" в процесі розв'язання економічних задач та побудови економічних моделей. Математика забезпечує необхідний апарат (математичні методи), комп'ютерна техніка надає технічні можливості, а економічні дисципліни є постачальниками проблем для вирішення. Наприклад, у Державному агроекологічному університеті (м. Житомир) інтеграція математики із спеціальними економічними дисциплінами та з курсом інформатики проводиться у таких напрямках: використання задач математики (задачі економічного змісту) для засвоєння тем інформатики; застосування програмних засобів або комп'ютерна підтримка у вивченні вищої математики; організація самостійної роботи студентів під керівництвом викладачів.

Така інтеграція надає можливості майбутнім фахівцям впроваджувати в господарську діяльність економіко-математичні методи та реалізувати їх за допомогою комп'ютерних технологій.

Таким чином, інтегративні заняття прискорюють процес адаптації до виробничих ситуацій, формують навички використання теоретичних знань з різних дисциплін у взаємозв'язку з набутими практичними навичками, сприяють набуттю цілісних знань, отже, дійсно відображають інтеграційні процеси у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Наступним інтегративним процесом, що використовуються в практиці підготовки майбутніх фахівців є *створення інтегративних курсів та предметів*.

Прикладом такого курсу є інтегрований предмет "Історія фізики та методологія природознавства", створений у вищій школі на базі традиційного курсу "Історія фізики". О. Бріжатиий, О. Заїкін та В. Іваній аргументують доцільність нового курсу необхідністю забезпечення формування в студентів цілісної сучасної (синергетичної) картини світу, яку відкривають застосовані під час підготовки предмета підходи [5].

На кафедрі історії освітньо-виховних систем і технологій Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова акцентують увагу на інтегративній, комплексній побудові історико-педагогічних навчальних курсів, зазначають на системності дослідження та викладання проблематики історико-педагогічного знання. Прикладом може слугувати авторський курс Н. Дем'яненко "Історія освітньо-виховних систем" [8].

Інтегративні курси закріплено і в нових Освітньо-професійних програмах: "Культурологія" (об'єднує три дисципліни: культурологію, етику та естетику), "Математика для економістів", "Економіко-математичне моделювання", "Регіональна економіка", "Системи підтримки та прийняття рішень" тощо. Таким чином, інтеграційні процеси у вигляді інтегративних курсів та предметів знайшли своє відображення не тільки в практиці професійної підготовки, а й у Галузевому стандарті вищої освіти. Орієнтація на інтегративні курси дає поштовх до пошуку нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання світу.

Перспективним проявом інтеграційних процесів в освіті є *створення інтегрованих навчально-дослідних та навчально-атестаційних комплексів*.

Спостерігається об'єднання університетів з промисловими комплексами. Таким чином, формується база для наукових досліджень і підготовки унікальних фахівців для сучасних фірм і компаній. Разом з тим, структура такого комплексу дає можливість не тільки створити наукові школи, а й включатись у широку пропаганду науково-практичних досягнень цих шкіл через публічні лекції, семінари, конференції, засоби масової інформації, радіо, телебачення тощо. Викладачі мають можливість розробляти науково-методичні та навчальні посібники, підручники для освітніх систем різних типів.

Прикладами таких комплексів є навчально-науково-виробничий комплекс "Туризм, готельне господарство, економіка і право", створений у Києві; кафедра екології Ялтинського університету менеджменту, створена на базі Національного наукового центру "Державний Нікитський ботанічний сад" та Науково-дослідного інституту виноградарства та виноробства "Магарач", який є координатором міжнародної діяльності з проблем виноградарства і виноробства в країнах СНД, що дозволяє залучати міжнародний досвід до навчання студентів-екологів. Навчально-науково-виробничий комплекс – "Агробіостанція" Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини сприяє інтеграції навчання, наукових досліджень, виробничої практики, що, в свою чергу, сприяє ефективності навчання майбутніх фахівців, швидкій адаптації до майбутньої професійної діяльності; навчально-тренувальний банк Української академії банківської справи (м. Суми) створено для впровадження в академії дуальної системи підготовки студентів, яка на відміну від традиційних форм і методів навчання, спрямована на мінімізацію розриву між теорією та практикою; навчально-науково-виробничий комплекс "Зв'язківець", членом якого є Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова, надає змогу узгодити зміст базової вищої освіти та програм професійного спрямування з роботодавцями; увести розподіл на роботу студентів за рік до закінчення навчання з організацією практики на майбутньому місці роботи та виконанням дипломного проекту за погодженням з виробництвами.

Таким чином, дотик студентів до академічної наукової школи, який забезпечується інтегративними навчально-науковими комплексами, сприяє формуванню наукового світогляду, забезпечує формування цілісної картини світу та надає можливість для інтеграції освітньої, наукової та виробничої систем.

Найяскравішим проявом інтеграційних процесів в освіті сьогодні є *інтеграція до європейського та євроатлантичного освітнього просторів*. Більшість навчальних закладів, де здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців, налагоджують стосунки з вищими навчальними закладами близького та далекого зарубіжжя.

Створено консорціум ВНЗ, який виконує Темпус-проект, реалізація котрого наблизить час повної адаптації України до єдиного європейського освітнього простору. До складу консорціуму входять Міністерство освіти і науки України та вітчизняні та зарубіжні вищі навчальні заклади. Болонський процес передбачає визнання державами-учасницями документів про вищу освіту [3]. Зазначимо, що певний досвід у цьому мають новостворені інноваційні ВНЗ України [4]. Вони мають налагоджені зв'язки із зарубіжними партнерами, суспільними організаціями. Деяким студентам-випускникам, на основі відповідних акредитацій, видають документи про вищу освіту не тільки державного, а й Європейського зразка [10].

Багато навчальних закладів декларує відкритість для співпраці з європейськими навчальними закладами. Наприклад, Дніпропетровський університет економіки та права відкрив можливість для інтеграції наукових шкіл щодо навчання майбутніх спеціалістів; Ялтинський університет менеджменту розвиває міжнародне співробітництво в галузі туризму, організації та методики навчального процесу, розробки навчальних планів та програм, проведенні міжнародних наукових конференцій та семінарів, що, напевне, сприяє входженню до світового освітнього простору; Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди має можливість викладачам і студентам проходити мовне стажування в країнах, мови яких вивчаються в університеті, що є запорукою можливості вивчення частини предметів у вищих навчальних закладах за кордоном; Хмельницький державний університет у межах підпрограми "Міжнародні зв'язки" проводить обмін досвідом з організації навчального процесу та методики викладання; обмін запрошеннями для участі у науково-методичних та науково-практичних конференціях та семінарах у тому числі студентських; обмін навчальними планами, навчально-методичною та науково-технічною літературою, що видається викладачами і співробітниками навчальних закладів, програмними продуктами; підготовку і видання сумісних наукових праць, навчальних посібників і підручників; двосторонні наукові стажування викладачів, аспірантів і студентів; підготовку і виконання сумісних наукових проектів; роботу на міжнародному рівні наукових шкіл університету...

Отже, інтеграція до європейського та світового освітнього простору, як інтегративний процес, відкриває нові пріоритети і нові підходи до здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців, яка має орієнтуватись на міжнародний ринок праці, сприяти підготовці до життя у відкритому полікультурному суспільстві.

Одним з кроків до вступу в європейський освітній простір *є залучення професорів та науковців із закордонних навчальних закладів до навчання спеціалістів*, що є проявом інтеграційних процесів у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Багато вищих навчальних закладів (наприклад: Університет економіки та права "Крок" (Київ), Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди та ін.) запрошують науковців та професорів з інших країн для читання лекцій та проведення тренінгів на цілий семестр, або фрагментарно на короткий термін. Для студентів (та й викладачів) ВНЗ, що запросили науковців, така співпраця відкриває великі можливості: дотик до різних наукових шкіл та світової університетської освіти; ознайомлення із сучаснішими закордонними науковими дослідженнями в галузях професійних знань; інформованість про потреби світового ринку праці; викладання предметів носіями мови, що є необхідним для продовження навчання за кордоном або працевлаштування; залучення до світової культури. А це, без сумніву сприяє збагаченню наукової картини світу, розширює межі накопичених знань та сприяє соціокультурній інтеграції.

Інтеграційним процесом, що визначає ступінь гуманності та толерантності суспільства, а, отже, і освіти, є *інтеграція дітей із спеціальними потребами* до вищих навчальних закладів. Шляхи практичної реалізації ідеї інтеграції дітей із спеціальними потребами знайшли у Хмельницькому національному університеті.

Найперспективнішим з інтеграційних процесів у професійній підготовці майбутніх фахівців є використання *інформаційних технологій*, тому що майбутнім спеціалістам доведеться працювати в умовах інформаційного суспільства, де головним є вміння інтегруватись до світового інформаційного простору. Фахівець сьогодні має здобувати, захищати й ефективно використовувати будь-яку інформацію.

Впровадження до процесу навчання найбільш сучасних досягнень телекомунікаційних, комп'ютерних, цифрових та оптико-волоконних технологій дозволяє застосовувати в практиці освіти фахівців нові технології організації навчання, наприклад, за очно-дистанційною формою, яка здійснюється в Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти (ЦППО) Академії педагогічних наук України [7].

За допомогою глобальних мереж людина входить у єдиний освітній простір. Телекомунікації дозволяють студентам самостійно формувати свій погляд на те, що діється у світі, усвідомлювати багато явищ та досліджувати їх з різних точок зору, нарешті, зрозуміти, що деякі проблеми можна вирішити тільки сумісними зусиллями. Сумісна робота над проектами в курсах дистанційного навчання стимулює студентів на ознайомлення з різними точками зору на проблему, що розглядається, на пошук додаткової інформації, на оцінку отриманих власних результатів. Викладач стає керівником, координатором, консультантом, співпрацівником.

На думку А. А. Андрєєва, дистанційне навчання є синтетичною інтегральною гуманітарною формою навчання, що базується на використанні широкого спектра традиційних і нових інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, які забезпечують ефективну доставку навчального матеріалу, його самостійне вивчення, діалоговий інтерактивний обмін між викладачем та тим, хто навчається [2]. Тут процес навчання поширюється у просторі та часі серед різних освітніх установ [14], які, таким чином, немов би інтегруються у цілісний освітній простір. При цьому дистанційне навчання реалізується без відриву від основного виду діяльності і без фізичного переміщення до місця розташування навчального закладу, що дозволяє вирішити проблему безперервної освіти протягом життя.

Інтеграція інформаційних технологій до процесу професійної підготовки майбутніх фахівців дає цілу низку переваг у порівнянні з традиційним навчанням, а саме: можливість доступу до останньої наукової періодики та інших джерел інформації через всесвітню мережу Інтернет; потенціал створення спеціалізованих багаторівневих інтегративних та точно спрямованих навчальних матеріалів, які можна дуже швидко редагувати, враховуючи новітні наукові досягнення, нагальні потреби регіональних ринків праці, сучасні вимоги роботодавців до вмінь та кваліфікації спеціалістів; впровадження в практику освіти фахівців нових технологій організації навчання, наприклад, за очно-дистанційною формою, з використанням мультимедійних засобів, викладання "он лайн" тощо; можливість студентським дослідним групам працювати спільно "он лайн" незалежно від відстаней та часу.

І останнє, комп'ютери, локальні університетські мережі та навчальні курси на компакт-дисках дозволяють технологічно індивідуалізувати професійну підготовку майбутніх фахівців, а глобальні інформаційні мережі, Інтернет-технології, центри дистанційного навчання є технологічною основою глобалізації цієї підготовки. Таким чином, інформаційні технології дозволяють розв'язати важливу проблему сьогодення: поєднання індивідуалізації навчання на рівні студента та глобалізації навчання на рівні викладача.

Таки чином, професійна підготовка майбутніх фахівців, яка включає інтеграцію інформаційних та інноваційних технологій, набуває практичної спрямованості, індивідуалізації навчання; націлена на світовий ринок праці; сприяє

формуванню в майбутнього фахівця цілісних знань, достатніх для того, щоб стати інтелектуальною елітою сучасного світу високих технологій.

Роботодавцю в умовах нової економічної моделі необхідно, щоб освітня система поставляла на ринок праці молодих спеціалістів із усіх спектрів потрібних професій, та, щоб існувала конкурентна боротьба за робочі місця, тобто існував надлишок трудових ресурсів. Разом з тим випускник, що вступає на ринок трудових ресурсів, має бути впевненим у соціальній значущості одержаної освіти, тобто спеціаліст даного профілю та рівня підготовки буде затребуваним на ринку праці. Отже *інтеграція роботодавців у освітній простір* дозволяє швидко корегувати вимоги до спеціаліста, своєчасно акредитувати нові актуальні спеціальності, припиняти або призупиняти підготовку фахівців за спеціальностями, в яких не має потреби на даний час.

Для цього вищі навчальні заклади передбачають певні заходи. Наприклад, Університет економіки та права "Крок" (м. Київ) проводить "Дні кар'єри", для чого запрошує представників сфери бізнесу, страхових компаній, банків, комерційних фірм, державних підприємств, організацій, зацікавлених у випускниках університету; Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу укладає двосторонні договори наукового та навчально-практичного співробітництва з діючими комерційними фірмами, спільними підприємствами, банками, фінансово-кредитними організаціями, які є сучасним полігоном для практичної підготовки студентів та працевлаштування випускників; Українська академія банківської справи (м. Суми) як базу для проходження студентами практики, використовує банки, підприємства та установи регіону; Одеська національна академія харчових технологій створила Центр організації практичної підготовки та сприяння працевлаштуванню, який окрім вивчення ринку попиту підприємств на спеціалістів певного профілю та їх додаткових навичок, проводить "Ярмарки вакансій" та контролює підготовку спеціалістів для роботи на конкретних підприємствах.

Таким чином, забезпечується впевненість випускника у його затребуваності на ринку праці, швидка адаптація молодого спеціаліста на робочому місці, задоволення потреби регіонального ринку праці у фахівцях потрібного профілю тощо. Отже, інтеграція роботодавців до процесу професійної підготовки фахівців дозволяє розв'язати цілу низку проблем, що стосуються насичення ринку праці конкурентоспроможними спеціалістами, які користуються попитом у суспільстві, є генераторами прогресивних ідей з високим ступенем адаптації та виживання у ситуації зміни професійної придатності.

Наступним інтеграційним процесом у професійній підготовці майбутніх фахівців є *інтеграція теоретичного та виробничого навчання*.

Освоєння професійного простору особистості відповідно до основних концептів професійної діяльності потребує застосування одержаних теоретичних знань у процесі практичної діяльності. Засобом реалізації є виробнича практика, у процесі якої відбувається практичне оволодіння професійними завданнями, та робочі триместри. Виробнича практика забезпечує також зв'язок освіти з виробництвом, що сприяє плануванню підготовки в навчальних закладах спеціалістів з урахуванням потреби в них на ринку праці.

З часу заснування Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу сформульована і втілюється в життя концепція діяльності університету "Вчись, працюючи!". Вона передбачає єдність чотирьох основних завдань: органічне поєднання теорії і практики; глибоке знання основ новітніх технологій; вільне володіння англійською або німецькою мовами; виконання дипломної роботи на базі реальних даних і матеріалів.

Одним з головних напрямків підготовки архітекторів в Одеській державній академії будівництва та архітектури є поєднання навчального процесу з проектною, науково-дослідною та виробничою діяльністю: у Науково-дослідній лабораторії експериментального проектування значну частину проектних та науково-дослідних робіт виконують студенти та співробітники кафедр. Під керівництвом викладачів та штатних спеціалістів архітекторів та інженерів студенти проектують реальні об'єкти, набувають професійних навичок, закріплюють теоретичні знання.

Режим життя курсантів Одеської національної морської академії регламентується встановленим розпорядком дня, що практично моделює умови життя й роботи на судні й відповідає статутним положенням морського флоту. Практична підготовка курсантів здійснюється на учбово-виробничих й учбово-вітрянних судні Академії, судноремонтних заводах та у судноплавних компаніях.

Значну роль у працевлаштуванні випускників Вінницького національного технічного університету відіграє цільова підготовка спеціалістів по лінії інтеграції навчання з виробництвом (25% місць від державного замовлення), в договорі про яку передбачається забезпечення фахівців робочим місцем згідно штатного розпису підприємства, організації, установи після закінчення університету. Близько 40% випускників направляються для працевлаштування на підприємства та в організації, в яких вони проходили робочі триместри.

Таким чином, інтеграція теоретичного та виробничого навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців повністю відповідає головним принципам входження в Європейський простір вищої освіти; сприяє формуванню освіченої, гармонійно розвинутої особистості, здатної до постійного оновлення знань та практичних навичок, професійної мобільності і швидкої адаптації до змін ринкових умов та відносин.

Отже, зовнішні інтегративні процеси в сучасній освіті України визначають такі напрями: 1) інтеграція знань; 2) інтегровані заняття; 3) створення інтегрованих навчально-дослідних та навчально-атестаційних комплексів; 4) європейська та євроатлантична інтеграція; 5) залучення професорів та науковців із закордонних навчальних закладів до навчання спеціалістів; 6) інтеграція дітей зі спеціальними потребами до професійної діяльності; 7) впровадження інформаційних та інноваційних технологій; 8) залучення роботодавців у освітній простір; 9) інтеграція теоретичного та виробничого навчання.

Таким чином, нами проаналізовано інтегративні процеси у свідомості того, хто навчається, та зовні його. Встановлено, що інтегративні процеси в професійній підготовці майбутніх фахівців відіграють важливу роль, але використання їх не має системності та носить випадковий характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксакова Н. Основи формування професійних якостей інженерів-педагогів / Н. Аксакова // Післядиплом. освіта в

Україні. — 2006. — № 2. — С. 54-55.

2. *Андреев А. А.* Введение в дистанционное обучение / А. А. Андреев. — М. : МЭСИ, 1997. — 147 с.
3. *Андрущенко В.* Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко. // Освіта. — 2004. — № 23.
4. *Байденко В. И.* Болонский процесс: структурная реформа высшей школы / В. И. Байденко. — М. : ИЦПКПС, 2003. — 56 с.
5. *Бріжатиий О.* Інтегрований курс "Історія фізики та методологія природознавства" як засів формування в студентів сучасної картини світу / О. Бріжатиий, О. Зайкін, В. Іваній. // Вища освіта України. — 2006. — № 3. — С. 89-93.
6. *Давыдов В. В.* Школьное обучение и психическое развитие: опыт теоретический и экспериментальные психологические исследования / В. В. Давыдов. — М. : Прогресс, 1988. — 277 с.
7. *Даниленко Л.* Очно-дистанційне навчання у практиці роботи ЦПО / Л. Даниленко, А. Чміль, В. Розмариця // Післядипломна освіта в Україні. — 2006. — № 2. — С. 42-46.
8. *Дем'яненко Н.* Співвідношення модернізаційних тенденцій та національних традицій у змісті діяльності вищої школи: авторський курс "Історія освітньо-виховних систем" / Н. Дем'яненко. // Рідна шк. — 2006. — № 3. — С. 11-17.
9. *Іванчук М. Г.* Психолого-педагогічні основи виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання: дис... доктора психол. наук: 19.00.07 / Марія Георгіївна Іванчук. — К., 2005. — 473 с.
10. *Корсак К. В.* Світова вища освіта. Порівняння і визначення закордонних кваліфікацій і дипломів: Монографія / К. В. Корсак. — К. : МАУП – МКА, 1997. — 208 с.
11. *Кудрявцев Т. В., Ким О. Г.* О психолого-педагогических основах инженерного образования / Т. В. Кудрявцев, О. Г. Ким. // Новые методы и средства обучения. — М.: МИЭРА, 1990. — С. 33-35.
12. *Маруцак О. В.* Інтеграція знань з матеріалознавства у професійній підготовці майбутніх фахівців швейного виробництва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Оксана Василівна Маруцак. — Вінниця, 2005. — 260 с.
13. *Мітрясова О. П.* Показники якості знань студентів у процесі вивчення хімії у контексті інтегрованого підходу / О. П. Мітрясова. // Нові технології навчання. — К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. — Випуск 47. — С. 69-73.
14. *Могилев А. В.* Педагогические аспекты дистанционного образования / А. В. Могилев, И. Я. Злотникова, О. В. Кравець. — Воронеж : Изд-во Воронежского педуниверситета, 1997. — 104 с.
15. *Новиков П. М., Зуев В. М.* Опережающее профессиональное образование : [Научно-практическое пособие] / П. М. Новиков, В. М. Зуев. — М. : РГАТиЗ, 2000 — 266 с.
16. *Рубинштейн С. Л.* Самосознание личности и ее жизненный путь // Психология личности. Тексты / С.Л.Рубинштейн; [под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, А.А. Пузыря]. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1982. — С. 127-131.
17. *Самарин Ю. А.* Особенности деятельности школьников / Ю. А. Самарин. — М. : Изд-во АПН РСФСР, 1962. — 194 с.
18. *Самарин Ю. А.* Очерки психологии ума. Особенности умственной деятельности школьников / Ю.А. Са-марин. — М. : Изд-во АПН РСФСР, 1962. — С. 504.
19. *Сова М.О.* Інтеграція художньо-культурологічних знань у системі професійної підготовки вчителя гуманітарних дисциплін : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / М. О. Сова. — К., 2005. — 43с.
20. *Столяренко О.* Інтеграція людинознавчих знань у гуманістичному вихованні школярів / О. Столяренко. // Рідна шк. — 2006. — № 4. — С. 14-18.

Подано до редакції 18.05.09

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены интегративные процессы, происходящие как вне обучающегося, так и в его сознании. Установлено, что интегративные процессы играют важную роль в профессиональной подготовке будущих специалистов, но их использование не имеет системности и носит случайный характер.

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуті інтегративні процеси, які відбуваються як зовні того, хто навчається, так і в його свідомості. Встановлено, що інтегративні процеси відіграють важливу роль у професійній підготовці майбутніх фахівців, але їх використання не має системності та носить випадковий характер.

SUMMARY

The article presents integrative processes that are going on both out of student and in his consciousness. It is established that integrative processes play an important role in training future specialists, but their use is not of a system but casual character.

Ключевые слова: интеграция, интегративный процесс, ассоциация.

Ключові слова: інтеграція, інтегративний процес, асоціація.

Keywords: integration, integrative process, association.

